

Η τραγική μοίρα του Κονγκό

Αν και πιο κοντά στην Ευρώπη, η Αφρική χτυπήθηκε από τη λευκή ευρωπαϊκή απληστία αρκετά μετά την εγκατάσταση των «πολιτισμένων χριστιανών» της γηραιάς ηπείρου στον νέο κόσμο. Όταν οι ντόπιοι πληθυσμοί της Αμερικής έπαψαν να επαρκούν για την παραγωγή σκλάβων, οι λευκοί δουλέμποροι στράφηκαν στις δυτικές ακτές της μαύρης ηπείρου και άρχισαν τις εισαγωγές. Με τη συνθήκη της Ουτρέχτης (1713), το δουλεμπόριο πέρασε επίσημα στα χέρια των Άγγλων. Ως τότε κι ως τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, το εσωτερικό της Αφρικής έμενε αμόλυντο.

Και ξαφνικά, οι Ευρωπαίοι ενδιαφέρθηκαν να ανακαλύψουν το άγνωστο, παρθένο κι άγριο εσωτερικό της Κεντρικής Αφρικής. Μπροστά πήγαιναν οι εξερευνητές και πίσω ακολουθούσαν οι κατακτητές. Κάποτε, οι εξερευνητές ήταν οι ίδιοι και κατακτητές. Κι άλλοτε, οι κατακτητές έπαιζαν και τους εξερευνητές. Ο Χένρι Μόρετον Στάνλεϊ ήταν τυπικός εκπρόσωπος του «πολιτισμένου ιμπεριαλισμού», καθώς ενσάρκωσε και τις τρεις εκδοχές της λευκής διείσδυσης.

Το πραγματικό του όνομα ήταν Τζον Ρόουλαντς: Ένα εξώγαμο που γεννήθηκε στην Ουαλία στις 10 Ιουνίου 1841. Στα 18 του, ταξίδευσε καμαρότος στη Νέα Ορλεάνη και υιοθετήθηκε από έναν έμπορο που λεγόταν Στάνλεϊ. Το 1867, ήταν δημοσιογράφος της Νιού Γιορκ Χέραλντ. Βρέθηκε ανταποκριτής στην Ισπανία κι αργότερα στην Αιθιοπία, που οι Ευρωπαίοι ονόμαζαν Αβησσυνία (πορτογαλική παραφθορά της αραβικής El Habesha).

Εκείνα τα χρόνια, πολύς λόγος γινόταν για τον γεννημένο το 1813 Σκοτσέζο εξερευνητή και ιεραπόστολο Ντέιβιντ Λίβινγκστον, που συνδύαζε την αναζήτηση νέων τόπων με την προσπάθεια να εκπολιτίσει τους εκεί ιθαγενείς. Είχε χωθεί βαθιά μέσα στη ζούγκλα και τον θεωρούσαν χαμένο. Στα 1869, ο Στάνλεϊ δέχτηκε ένα τηλεγράφημα του εκδότη του με την εντολή: "Βρείτε τον Λίβινγκστον".

Ο Στάνλεϊ δεν έχασε καιρό: Πήγε στην Ταγκανίκα και στις 28 Οκτωβρίου 1871 εντόπισε τον

Λίβινγκστον. Ιστορική έμεινε η λακωνική συνομιλία τους:

«Ο κ. Λίβινγκστον, υποθέτω».

«Ναι».

Ο «εξαφανισμένος» εξερευνητής είχε έξι χρόνια να μιλήσει με λευκό και δυσκολευόταν. Οι δυο άνδρες απέδειξαν ότι η λίμνη Ταγκανίκα δεν είναι πηγή του Νείλου. Την επόμενη χρονιά, ο Στάνλεϊ γύρισε από την Αφρική και έγραψε το «Πώς βρήκα τον Λίβινγκστον». Οι πολλοί δεν τον πίστεψαν και τον είπαν μυθομανή. Θύμωσε και κίνησε για νέες έρευνες στην Αφρική, ενώ ο Λίβινγκστον πέθανε στο Τσιτάμπο της Ζάμπια, την Πρωτομαγιά του 1873.

Ο Στάνλεϊ πραγματοποίησε νέα εκστρατεία στην Ουγκάντα και την Ταγκανίκα (1876 - 77) κι έγραψε το δεύτερο βιβλίο του «Διασχίζοντας τη Μαύρη Ήπειρο». Σ' αυτό, αποκάλυπτε ότι η λίμνη της Βικτόρια είναι μία τεράστια, όπως υποστήριξε εκείνος που πρώτος την ανακάλυψε, κι όχι πέντε μικρότερες, όπως έλεγαν κατοπινοί επισκέπτες.

Μετά, μπήκε στην υπηρεσία του Βελγίου και το 1879 ξεκίνησε νέα αποστολή με σκοπό να ιδρύσει μια βελγική αποικία στην καρδιά της Αφρικής. Αυτή τη φορά, ήρθε δεύτερος.

Στα 1874, ο αξιωματικός του γαλλικού ναυτικού, Σαβορνιάν ντε Μπραζά, ανακάλυψε την άγνωστη ως τότε κοιλάδα του ποταμού Κονγκό. Ακολούθησε τις όχθες του Αλίμα (παραπόταμου του Κονγκό) εξερευνώντας την περιοχή. Στα 1878, έφτασε στην περιοχή των ανθρωποφάγων κι αναγκάστηκε να κάνει πίσω. Ξαναγύρισε με ενισχύσεις.

Ο Στάνλεϊ έψαχνε στην ίδια περιοχή με εντολή του βασιλιά Λεοπόλδου Β' (1835 - 1909) του Βελγίου ερευνώντας για την κατάλληλη τοποθεσία, όπου θα μπορούσε να στηθεί ένας στρατιωτικός σταθμός. Το Βέλγιο θα τον χρησιμοποιούσε ως βάση για τη δημιουργία της μελλοντικής αποικίας.

Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους δυο άνδρες εξελίχτηκε σκληρός. Όμως, οι Γάλλοι είχαν φτάσει πρώτοι. Όταν ο Στάνλεϊ μπήκε στο χωριό Μπουαμπούα Νγκάλι, βρήκε μπροστά του έναν Γάλλο λοχία που του έδειξε ένα χαρτί. Ήταν η συνθήκη, με την οποία ο τοπικός φύλαρχος παραχωρούσε το Νότιο Κονγκό στη Γαλλία. Στους Βέλγους έμεινε το υπόλοιπο κομμάτι, μια περιοχή 2.335.000 τετ. χλμ. έναντι 2.556.000, που είχαν εξασφαλίσει οι Γάλλοι (η Ελλάδα έχει έκταση 132.562 τετ. χλμ.).

Στις 2 Ιουλίου 1880, ο Σαβονιάν ντε Μπραζά ίδρυσε κοντά στο χωριό Ντάμο την πόλη Μπραζαβίλ που έγινε πρωτεύουσα του Γαλλικού Κονγκό. Τον Δεκέμβριο του 1881, ο Στάνλεϊ ίδρυσε βορειότερα την πόλη Λεοπόλντβιλ που έγινε η πρωτεύουσα του Βελγικού Κονγκό. Ένα μικρό κομμάτι, στην ακτή του Ατλαντικού, το πρόλαβαν οι Πορτογάλοι και δημιούργησαν το Πορτογαλικό Κονγκό.

Στο υπέδαφος της αποικίας τους, οι Γάλλοι βρήκαν χρυσάφι και διαμάντια. Στο υπέδαφος της δικής τους αποικίας, οι Βέλγοι ανακάλυψαν χρυσάφι και διαμάντια αλλά και τα πιο πλούσια στον κόσμο κοιτάσματα ουρανίου. Αυτά, όμως, έγιναν αργότερα. Τότε, ο πολιτισμένος κόσμος αγωνιούσε με το δράμα του Εμίν πασά.

Ήταν ο Γερμανός τυχοδιώκτης Εδουάρδος Σνίτσερ (1840 - 1892) που αρεσκόταν να τον φωνάζουν Εμίν Μπέη. Είχε καταφέρει να τον διορίσουν τοποτηρητή των νότιων επαρχιών της Αιγύπτου (σημερινό Σουδάν) και το 1886 βρισκόταν στο Ουαντάι (σουλτανάτο της γαλλικής ισημερινής Αφρικής, ανατολικά της λίμνης Τσαντ), όταν τον πολιόρκησαν οι μαγδιστές.

Μάγδης (Μάχντι) ονομάζεται ο μεσσίας των Σιιτών μουσουλμάνων. Αυτό το όνομα πήρε ο δερβίσης Μοχαμέτ Αχμέτ από το Σουδάν, που το 1881 εξεγέρθηκε εναντίον της Αιγύπτου, κυρίευσε όλο το αιγυπτιακό Σουδάν, κατέλαβε την πρωτεύουσα Χαρτούμ (1885), δημιούργησε ελεύθερο κράτος και πέθανε την ίδια χρονιά. Οι οπαδοί του συνέχιζαν τον πόλεμο και το 1886 είχαν στριμώξει τον Εμίν Μπέη που εκπροσωπούσε την Αίγυπτο.

Κλήθηκε ο Στάνλεϊ να τον απεγκλωβίσει.

Η συνέντευξη, της οποίας ακολουθούν αποσπάσματα, δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «The Pall Mall Gazette», στις 17 Ιανουαρίου 1887. Την παραχώρησε ο Στάνλεϊ λίγες ημέρες πριν να φύγει για την Αφρική, προκειμένου να σώσει τον Γερμανό, όπως πριν από 15 χρόνια κίνησε να βρει τον Λίβινγκστον.

Ο Χένρι Στάνλεϊ εμφανίστηκε στο δωμάτιο καπνίζοντας και προειδοποιώντας με:

«Μόλις έφτασα από τις Βρυξέλλες, έχω δυο βράδια να κοιμηθώ και δεν έχω πολύ χρόνο στη διάθεσή μου. Αλλά μπορώ να σας παραχωρήσω πέντε λεπτά».

- Είναι έτοιμη η αποστολή σας;

«Μελετάμε λεπτομερώς τις εναλλακτικές διαδρομές που μπορούμε να ακολουθήσουμε. Θα πρέπει να διανύσουμε 1.600 χιλιόμετρα κάτω από ένα καυτό ήλιο, καθένας κουβαλώντας ένα φορτίο 30 κιλών: Κάποιοι θα τα παρατήσουν, άλλοι θα κουραστούν, άλλοι θα αρρωστήσουν ή θα πεθάνουν, μερικοί θα δολοφονηθούν και άλλοι θα καταρρεύσουν από το χασίς. Αλλά ο πραγματικός κίνδυνος είναι, όταν θα φτάσουμε στον κλοιό των αγρίων. Τότε μπορεί να πανικοβληθούν και να το βάλουν στα πόδια μαζικά. Η άλλη διαδρομή από το ποτάμι έχει περισσότερα πλεονεκτήματα. Ο βασιλιάς των Βέλγων μας έδωσε άδεια να χρησιμοποιήσουμε ατμόπλοιο. Το ταξίδι είναι συγκριτικά ευκολότερο, το φαγητό άφθονο και οι άνδρες θα αποβιβαστούν στην επικίνδυνη περιοχή με υψηλό το ηθικό και σε καλή κατάσταση. Αλλά το σημαντικότερο είναι πως δεν θα μπορούν να αποσκιρτήσουν. Αν επιχειρήσουν να φύγουν, θα έχουν πίσω τους μόνο τα νερά του Κονγκό.

- Μιλήστε μου για τη σύνθεση της αποστολής σας.

«Θα αποτελείται από περίπου 1.000 άνδρες. Εκτός από εμένα θα έρθουν κι άλλοι 8 Άγγλοι ενώ οι υπόλοιποι θα προέρχονται από τη Ζανζιβάρη. Το κόστος της εκτιμάται στις 20.000

λίρες. Θα εξαρτιόμαστε από τα τρόφιμα που θα βρίσκουμε στα χωριά από όπου θα περνάμε και από το κυνήγι. Θα πάρουμε μαζί μας μόνο τσάι, καφέ, ζάχαρη, καπνό και προϊόντα που δεν είναι δυνατόν να βρεθούν στην Αφρική. Πρέπει να εκτιμήσουμε τις διαφορετικές ανταλλακτικές αξίες που υπάρχουν στις διάφορες φυλές: π.χ. πόσες μέρες θα χρειαστούμε για να διασχίσουμε την πρώτη διαδρομή κι αν οι φυλές εκεί χρησιμοποιούν ως ανταλλακτική μονάδα το ύφασμα, πόσες χιλιάδες μέτρα ύφασμα θα χρειαστούμε για να εξασφαλίσουμε τον ανεφοδιασμό μας; Δεν είναι και τόσο εύκολο».

- Είναι πράγματι εξουθενωτικές αυτές οι αποστολές;

«Εδώ δοκιμάζονται οι ανθρώπινες αρετές. Πρέπει να φροντίσεις για την ασφάλεια τη δική σου και των ανδρών σου. Βεβαίως έχω σωματοφύλακες και γύρω μας υπάρχουν πολλοί ανιχνευτές. Αλλά το καλύτερο όπλο είναι η επιφυλακή, η πρόβλεψη, η προνοητικότητα. Κι όσο για τις ενέδρες, μέχρι στιγμής δεν με έχουν πιάσει στον ύπνο. Εδώ που τα λέμε, λειτουργούμε όχι σαν εξερευνητική ομάδα αλλά σαν μάχιμη μονάδα. Η σάλπιγγα ηχεί στις 4.30', πριν καν ξημερώσει. Στις 6 εμφανίζεται ο ήλιος. Πίνουμε ένα φλιτζάνι καφέ, τρώμε ένα κομμάτι ντόπιου ψωμιού ή λίγα αμύγδαλα και ξεκινάμε. Όλο αυτό το διάστημα πορευόμαστε με ρυθμό περίπου 3 χιλιομέτρων την ώρα. Αλλά στις 11 ο ήλιος τσακίζει κι αρχίζουν οι καθυστερήσεις: το πρωί η φάλαγγά μας δεν ξεπερνά τα 500 μέτρα σε μήκος, το μεσημέρι έχει φτάσει τα 2 χιλιόμετρα. Στις 6 το απόγευμα στρατοπεδεύουμε, συζητάμε τα σχέδια για την επόμενη και ξαπλώνουμε για να προλάβουμε να κοιμηθούμε 8 ώρες».

Τα πέντε λεπτά είχαν περάσει εδώ και πολύ ώρα και το κουρασμένο του βλέμμα με ανάγκασε να τον αποχαιρετήσω. «Καλή τύχη», του είπα, εννοώντας το όσο ποτέ άλλοτε στη ζωή μου.

Ο ποταμός Κονγκό είναι ο έκτος της γης (4.650 χλμ.), πηγάζει από την περιοχή των μεγάλων λιμνών, φθάνει στους «Επτά Καταρράκτες του Στάνλεϊ», στη συνέχεια δέχεται τα νερά παραποτάμων, δημιουργεί τους «Τριάντα Καταρράκτες του Λίβινγκστον κι έπειτα εκβάλλει στον Ατλαντικό με στόμιο πλάτους 20 χλμ. Ο Στάνλεϊ ξεκίνησε από έναν παραπόταμο που εκβάλλει στον Ινδικό ωκεανό, απέναντι στο νησί της Ζανζιβάρης, μήπεε στο κυρίως ρεύμα κι έφτασε στον προορισμό του. Η συνάντησή του με τον Εμίν Μπέη θύμιζε μεταγενέστερες ταινίες με Ινδιάνους και λευκούς κάου μπόι. Η αποστολή, όμως, είχε πετύχει.

Ο Εμίν Μπέης παράτησε τους Αιγύπτιους και μπήκε στην υπηρεσία της πατρίδας του, Γερμανίας. Τον σκότωσαν δυο μαύροι το 1892, πέντε χρόνια μετά τη διάσωσή του από τον Στάνλεϊ. Οι μαγδιστές: νικήθηκαν από τους Βέλγους το 1894, ενώ το κράτος τους καταλύθηκε το 1896 από τον Άγγλο στρατηγό Έρβερτ Κίτσεναρ. Το Σουδάν διανεμήθηκε ανάμεσα στην Αγγλία και την Αίγυπτο. Έγινε ανεξάρτητη Δημοκρατία την Πρωτοχρονιά του 1956.

Το 1958, οι ιθαγενείς του Γαλλικού Κονγκό ανακήρυξαν τη Δημοκρατία του Κονγκό, που έγινε ανεξάρτητη το 1960. Πρώτος πρόεδρος Δημοκρατίας ανέλαβε ο αβάς Φουλμέρ Γιουλού, που ανατράπηκε το 1963.

Η μοίρα του Βελγικού Κονγκό ήταν πιο αιματηρή. Το 1885, έγινε ανεξάρτητο βασίλειο, ιδιοκτησία του βασιλιά του Βελγίου Λεοπόλδου. Ο Στάνλεϊ πέθανε το 1904. Το 1908, ο Λεοπόλδος χάρισε τη χώρα στο Βέλγιο. Το 1960, ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη δημοκρατία. Ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος. Ο πρόεδρος Ιωσήφ Καζαβούμπου καθαίρεσε τον πρωθυπουργό Πατρίς Λουμούμπα που δολοφονήθηκε το 1961, ενώ η επαρχία της Κατάγκα αποσχίστηκε με αρχηγό τον Μωϋσή Τσομπέ. Στρατεύματα του ΟΗΕ μπήκαν στην Κατάγκα και την εξανάγκασαν, το 1963, να επανέλθει στους κόλπους του κράτους. Ο Τσομπέ, το 1964, έγινε πρωθυπουργός αλλά ανατράπηκε, όπως και ο πρόεδρος Καζαβούμπου, από τον στρατηγό Μομπούτου (Νοέμβριος του 1965). Έξι χρόνια αργότερα, τον Οκτώβριο του 1971, το Βελγικό Κονγκό ονομαζόταν Δημοκρατία του Ζαΐρ και η πρωτεύουσα Λεοπόλντβιλ έπαιρνε το όνομα Κινσάσα.

(Έθνος, 1.7.1997) (τελευταία επεξεργασία, 5.2.2009)

Από το 1998 μέχρι το 2002, κυρίως, με αφορμή τις ταραχές που εκδηλώθηκαν στο ανατολικό τμήμα της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό (Κινσάσα), η χώρα αποτέλεσε το θέατρο αιματηρών συγκρούσεων, με εμπλοκή και των γειτονικών χωρών. Η κατάσταση

παραμένει έως σήμερα τεταμένη, μετά και το νέο κύμα βίας που ξέσπασε τον Αύγουστο του 2008 στην περιοχή. Κι αυτό παρά το γεγονός ότι τέλη Νοεμβρίου 2007 και αρχές Ιανουαρίου 2008 υπεγράφησαν δύο κείμενα (του Ναϊρόμπι και της Goma), που προβλέπουν τον πολιτικό διάλογο μεταξύ των άμεσα εμπλεκομένων μερών και την άμεση παύση των συγκρούσεων. Η κατάσταση στο ανατολικό τμήμα της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό επιδεινώνεται καθημερινά εξαιτίας των συγκρούσεων ανάμεσα στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας και τους αντάρτες του Λοράν Νκούντα (Αντιστασιακός Στρατός του Κυρίου - LRA).

(Τελευταία ενημέρωση, 5.2.2009)